

Педагогическо списание на
Великотърновския университет
„Св. св. Кирил и Методий“

ПЕДАГОГИЧЕСКИ
АЛМАНАХ

Брой 1, 2020

ПРЕДУЧИЛИЩНА ПЕДАГОГИКА

PRESCHOOL EDUCATION

МЕТОДЪТ „ДЕТСКИ УМЕНИЯ“ И СЪВРЕМЕННОТО ПРЕДУЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ

Красимира Петрова*

THE KIDS' SKILLS METHOD AND THE MODERN PRESCHOOL EDUCATION

Krasimira Petrova

Abstract: *The Kids' Skills method of Ben Furman for creative ideas and technologies, appropriate for preschool aged children is presented. This is an educational tool and a way for solution of problems and it helps of children to overcome difficulties achieving new skills. Funny, intelligible and trough different activities it extend behavioral experience of children.*

Key words: *child skills; preschool age; behavioral experience.*

Съвременното разкрива необходимостта от образователна система, която да подготвя знаещи хора, притежаващи нравствени и духовни добродетели, носители на национални и общочовешки ценности.

Предучилищната възраст е период, в който се полагат основите на много широк кръг от базисни знания. Неумението на децата да ги разберат добре и да могат да ги прилагат в различни житейски ситуации може да доведе до отрицателни промени в тяхната личност, до тежки сривове в психиката и до непредвидени поведенчески реакции. Преодоляването им е възможно, когато образованието се фокусира към решение на проблемите и трудностите. „Ново е виждането за хуманизиране на педагогическия процес, където се преплитат различни отношения, компетенции и ценностни ориентири, които дават нова значимост на всеки от участващите субекти“ (Петрова 2013: 557). Пред учителите се разкриват нови хоризонти, насочени към формиране и развитие на личността, ориентиране към специфичните индивидуални особености на всяко дете, на всяка социокултурна ситуация. „Ориентирането в социалния свят в предучилищното детство се свързва с възпитаването на основополагащи социални умения“ (Конакчиева 2011: 152). В предучилищните институции наред с традиционните образователно-възпитателни методи учителите търсят възможност да прилагат нови, интерактивни методи, които „предоставят възможност на децата, позовавайки се на собствения си опит (познавателен, социален, естетически) да откриват нови знания и умения“ (Христова 2007: 79). Доказали своята ефективност, те са приспособими не само за развлекателни цели в детската градина, а и за промяна на знанията, нагласите и поведението на децата.

*Красимира Петрова – гл. ас., д-р, катедра „Предучилищна педагогика“, Педагогически факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България, e-mail: krasipetrova@abv.bg

Цел на настоящото изследване е да се установи възможността за прилагане на метода „Детски умения“ на Бен Фурман в съвременното предучилищно образование за обогатяване на личностните потребности на децата.

Обект е преобразуването на знанията, уменията и отношенията на 3–7-годишните деца в ежедневните дейности в детската градина.

Задачи:

1. Да се разкрийт съдържанието и структурните характеристики на метода „Детски умения“.
2. Да се проучи къде в ежедневната практика има възможност да се прилага методът „Детски умения“.
3. Да се определи педагогическата подкрепа на детето при прилагане на метода „Детски умения“.

В Наредба № 5 за предучилищното образование ясно се подчертава, че то се осъществява „при осигурена среда за учене чрез игра“ (чл. 3)¹. И още: „Предучилищното образование създава условия за: придобиване на съвкупност от компетентности – знания, умения и отношения, необходими за успешното преминаване на детето към училищното образование“ (чл. 28, т. 1; 2)². Компетентностите, които е необходимо да придобият децата, са дефинирани като очаквани резултати от възпитанието, обучението и социализацията за всяка възрастова група по отделните образователни направления.

Бен Фурман е финландски психиатър и специалист по насочената към решение краткосрочна терапия. В своята практика забелязва, че появилите се трудности или конфликтни ситуации при децата и младежите се решават чрез коригиране на поведението и прилагане на традиционни методи, които невинаги са насочени към зачитане на личностните потребности. Стига до заключението, че човек изпитва трудности и изпада в конфликтни ситуации поради неразвити умения. В основата на метода „Детски умения“ Бен Фурман поставя акцент не върху причините за затрудненията на детето, а върху онова, което е нужно то да научи, за да преодолее тези затруднения. Свободата и достъпността правят метода приятен и желан. На обучаваните от различна възраст не се налагат чужди модели на поведение, а се дава възможност доброволно да овладяват нови, непознати умения за справяне в различни проблемни ситуации при обучението, възпитателните взаимодействия, социалното и личностното утвърждаване в детските градини, вкъщи, социалните институции и т.н. Практикува се при преодоляване на различни видове детски трудности и е познат като фокусирана към решения психология. Има положителен ефект върху взаимоотношенията деца–учители–родители, в основата на които са уважението към личността, единоумислието и вярата в потенциала на индивида. Възрастните са партньори при формиране на умения у децата – имат подкрепяща роля и съдействат при научаване на необходимото умение. Емоционалното въздействие е еднакво силно върху всички участници – детската група, учителите и родителите. След като проблемът се превърне в умение, то трябва да бъде научено. За него и за начина, по който може да се овладее, се говори открито.

Програмата се състои от **петнадесет стъпки**, като се почне от познатото към непознатото, от „зоната на близкото развитие“ (Виготски) на детето. Започва се от лесни упражнения, които постепенно се усложняват. Всяка стъпка е съобразена с особеностите на психическото развитие и силно мотивира за участие в дейности, изискващи творческо решение, дискутиране, преживяване.

Първата важна стъпка при прилагане на метода се състои в преобразуване на проблемите в цели. Наблюденията показват, че в детската градина детето често се сблъсква с различни проблеми, които водят до тежки емоционални последици. Причините се коренят във факта, че липсва специфично умение за справяне в конкретната ситуация. Предполага се, че за да се справи, детето трябва да овладее определено умение. Това е непрекъснат процес на обогатяване на познавателната и емоционално-волевата сфера. Неговият успех зависи от това, доколко съвпада с интересите и потребностите на личността. Може да се формира целенасочено и организирано в ежедневното педагогическо взаимодействие. В моментите на собствен избор детето „има свободата да предпочете любима дейност, водено от желание да осъществи собствената си идея“ без „ограничение във времето, начините и действията за изпробване“ (Христова 2001: 8).

Овладените знания, умения и компетентности са в основата на преобразуването на поведенческите механизми в социално ориентирани норми на поведение и дейности.

Втората стъпка е свързана с договаряне с детето на уменията, което ще овладява. Тук от съществено значение са тонът, изказът и вниманието на възрастните – да се обясни какво е уменията и защо е необходимо то да бъде овладяно, без да се нарушава правото на лична свобода. Важно е да

се използва „ние“ вместо „аз“, когато се предлага овладяване на умение (Фурман 2007: 44). Необходимо е отделната личност да разбере, че това не е индивидуално желание, а е по-скоро предложение на повече хора, които ще се радват да наблюдават положителна промяна в нейното поведение. Предимство на метода е, че предполага и прилагане в група, което е добре при семейства с повече деца. Така всички могат да са съпричастни. Понякога се наблюдава и отказ от заучаване на умение. Тогава проличава педагогическото майсторство, чрез което учителят мотивира детето само да установи и предложи умението, което счита за необходимо да овладее.

Изследване на ползите от умението е **третата стъпка**. Важна е подкрепата на възрастните на детето при осъзнаване на предимствата при притежаване на дадено умение. Влиянието върху мотивацията означава проникване в ядрото на личността, което е деликатно във всяка възраст. Въпреки трудностите учителите имат изработени технологии и умения за откриване и влияние върху мотивите на обучаваните. Всяка личност притежава своя мотивационна система. „Игрите способстват за разнообразяване на дейностите в обучението, както и за повишаване на мотивацията за учене, особено при по-малките деца“ (Димитрова 2019: 160).

За да бъде по-лесно запомнено умението, е необходимо то да се именува, което е и **четвъртата стъпка**. Свързано е с развитието на креативност и въображение, характерни за разглежданата възраст. От друга страна, децата обичат да играят, а даването на име, свързано с любим герой от предпочитана играчка или приказка, е възможност те да почувстват сигурност и подкрепа в новото начинание.

Петата стъпка е идейно свързана с предходната – избор на силно същество или животно. Това е фантазен образ с функция на допълнителен психически стимулатор и подкрепа на детската личност към овладяване на ново умение. Могат да го нарисуват или да изрежат картинка с негово изображение, да го поставят (залепят) на подходящо място (най-често дневник или тетрадка, предназначени на случая), като при нужда да го наблюдават и чувстват неговата подкрепа.

Следващата, **шестата стъпка** е свързана с намиране на поддръжници. Това са хора, с които детето се чувства сигурно, вярва им и които уважава. Често те са в непосредствена близост и се грижат за него или имат ежедневни контакти – родители, връстници, близки, приятели и учители. Когато очакваната подкрепа е насочена към близки, които много обича, но те не са между живите, детето приема, че съществува друга реалност, в която неговите близки живеят и го подкрепят. Мотивацията за овладяване на ново умение може да се осъществи по различен начин: чрез поощряване за добър избор, споделяне защо вярват в него, изказване на възхищения в моменти, когато има напредък, напомняне на забравено умение, споделяне на радостта, като празнуват заедно овладяното умение и продължават към следващо. Най-често поканата към предпочитаните поддръжници става лично или чрез отбелязване и показване на тетрадката/дневника „Детски умения“, в която детето е нарисувало/залепило своя любим герой.

Седмата стъпка е изграждане на увереност в способността да учи умения. Често децата губят интерес към дадена дейност, когато срещнат трудности или намират други интереси. Затова е необходима подкрепа от възрастен, който да оцени и вдъхне кураж за постигнатия напредък в трудното усвояване на умение. Децата изпитват гордост от постигнатото и желание да продължат започнатото, като го упражняват многократно.

Осмата стъпка е планиране на тържество. Чрез положителните емоции на празненството се изпращат послания към детето, че ще успее в новото начинание, т.е. вдъхновява го в овладяване на умението. Интересът и любопитството към неизвестното поражда и желание за разширяване и обогатяване на опита. Дейността е в основата на развитието, а в тази възраст интересът към нея се поддържа от развлекателното, емоционално наситеното, каквото е празненството, организирано в негова чест. Събитието може да представлява веселие подобно на рожден ден или да се посети дадено място. Участват цялата група, родители и поддръжници. От значение е педагогическият подход за проследяване и поощряване на заучаваното умение, както и организацията на средата, и празника – да се разгърнат детският опит и креативност, всеки да се чувства значим и полезен.

Деветата стъпка е свързана с практическата страна – детето да демонстрира умението или да разкаже как ще се държи, когато вече го е овладяло. Възрастните са тези, които преди да изискват е необходимо да покажат и уточнят как да се действа, докато се овладява умението. Индивидуалното отношение и контакт оказват благотворно въздействие върху обучаемите, подпомагат осъзнаване не само на умението, но и защо е необходимо то да се овладее, т.е. да видят ползата за себе си и

другите хора, каква е ролята на силното създание, което е във въображаем план и го подкрепя и т.н. Детето се чувства специално, а така се създава допълнителен интерес и усилие за активно отношение към опознаване на света.

Десетата стъпка е насочена към публично огласяване на проектите, към информиране на всички за уменията, което детето учи. Положителното в случая е, че и другите ще разберат за усилията и желанието за промяна чрез практикуване на дадено умение. Така ще се увеличат тези, които подкрепят начинанието, а съответно вече ще говорят не за проблем при даденото дете, а за желание да придобие умение и да се справи с предизвикателствата. Възрастните могат да приложат различни подходи за огласяване – таблица/„карта“ на уменията, книга/тетрадка „Детски умения“, рисунки и др.

Единадесетата стъпка е договаряне за действителната страна или как ще практикува уменията. Учителите и останалите възрастни не принудено ще предизвикат у детето желание за показване (демонстриране, представяне). Вниманието, с което е нужно да се удостоят децата е и движещия фактор за успех. Одобрението е в основата на постигане на увереност, самочувствие и отговорност към качествено показване на умение. Възрастните могат да изразят своето положително отношение по различни начини: чрез „изненада“, признаване трудността на задачата или изискване на обяснение как е постигнато съответното действие. Психологически подход е и „тайното възнаграждение“ – чрез трети човек, носител на посланието, да се изкаже възхищение за постигнатия успех, така че детето и групата да чуят. Честотата на практикуване на новото умение е различно – в едни случаи е веднъж дневно, а при други се изискват многократни изпълнения. Докато при по-малките деца успешно се прилагат ролеви игри, за да практикуват уменията, то при по-големите може да се приложи „протокол“ или „дневник“ на успеха, където да се записва наученото. От значение е да се създават такива реални ситуации, които да мотивират за проява на новите умения.

Овлабяването на умение е бързо, но за да укрепне и да се превърне в стереотип, е необходимо то да бъде напомняно. С това е свързана и **дванадесетата стъпка**. Детето се чувства лошо и изпитва вина, самообвинява се и лесно се отказва от своите действия. Вината се появява, когато почувства, че не може да покрие очакванията, които другите имат към него. Затова е необходимо да се уточни предварително как предпочита да се напомня за забравено умение. Често това става от групата връстници и поддръжници.

Тринадесетата стъпка е свързана с празнуване на успеха, когато е овладяно съответното умение. Радостта от близостта и присъствието на другите е най-силна, когато е свързана със споделянето на постигната личностно значима цел и при реализиране на собствените възможности. Предприема се публично представяне, издигане като социално събитие, налага се като определен ритуал с положително въздействие върху децата. Според философията на „Детски умения“ подрастващите изказват благодарност за помощта на своите поддръжници и така засвидетелстват своята обич към тях. По този начин отново осъзнават значимостта на своите действия, желанието на другите да видят положителна промяна. При затруднения в овладяването на дадено умение е необходимо то да се раздели на по-малки стъпки (умения), които да подпомогнат крайния резултат. Важно е възрастните да припомнят необходимостта и ползата, както за отделната личност, така и за другите; да преразгледат сроковете за изпълнение; да обследват средата, в която се реализира.

Връзката на представения метод с компетентностния подход се затвърждава от следващите две стъпки. **Четиринадесетата стъпка** е предаване на уменията на други. Положителните емоции, насладата от реализирането на определено поведение предизвиква у детето желание да сподели своето умение като го предаде на другите. С помощта на преживяното до момента в паметта на обучаемите се възпроизвеждат особености в поведението, като се избягват грешките. Това е възможност децата да бъдат естествени обучители на своите връстници.

Петнадесетата стъпка е договаряне и преминаване към следващо умение, което детето ще овладее.

Със своята достъпност и лесна приложимост методът може да намери широко място в практиката на съвременната детска градина. Чрез него успешно и не принудено се решават въпроси относно адаптацията, възникнали проблеми от здравно-хигиенно и битово естество, общуване в група с връстници и възрастни, поведенчески проблеми.

При прилагане на метода „Детски умения“ от съществено значение е педагогическата подкрепа, която детето получава. Първоначално е необходима промяна на мисленето на учителите. Важно е да

се гледа на проблемите като на умения, които е необходимо да бъдат овладяни. Педагогът е най-продължително време с децата. При ежедневното общуване с тях може да открива липсващото умение зад даден проблем и съответно да определи стъпките, които да подпомогнат неговото преодоляване. Според практикуващите Метода това е най-сложно. Често учителите се насочват да поучават децата, да търсят причините за дадената постъпка. По-конструктивно е да се говори за откриване на умение зад проблема, т.е. какво е необходимо да бъде научено или подобро. При фокусираната към решение психология е от съществено значение овладяването на нещо правилно, т.е. да насочим детето към това, което желаем да прави, а не какво не искаме да прави. Бен Фурман предлага преобразуване на изказа на учителя от „не прави“ към „прави“ (Фурман 2007: 40). Особеностите на разглеждания възрастов период не позволяват едновременно научаване на няколко умения. Поради това е необходимо първоначално фокусиране към овладяване на едно умение, а всички останали да са следващи поред за научаване. Първото да е най-предпочитано, да е лесно за изпълнение и да мотивира. В същото време педагогът е този, който ще подкрепя и дискретно ще насочва заучаването.

При овладяване на ново умение подкрепяща роля имат и родителите. Първоначално е необходимо договаряне между тях и учителите (в отсъствието на детето) за това какво трябва то да научи или да подобри.

Поради недостатъчната зрелост на личността в предучилищна възраст мотивите не са напълно осъзнати. Това е сензитивен период, през който се полагат основите на просоциални убеждения за мотивиране на нравственото, естетическото, екологичното и други видове поведения. Необходимо е учителите да притежават специални дидактически умения за формиране на мотивите и мотивацията у децата. Това е продължителен процес, който изисква едновременно и професионално да се развива и структурира груповата и личностна мотивация, като във всеки отделен момент да се извличат и регулират онези мотиви, необходими за реализиране на целта – овладяване на умение.

Мотивът е психично състояние. Когато една потребност се осмисли от субекта и се намерят средствата за нейното удовлетворение, т.е. се конкретизират ценностите, очакванията и мечтите, свързани с тази потребност, то тогава се говори за мотивация в дейността и поведението. За успешната мотивация на детето да учи дадено умение е необходимо „да бъде убедено, че ученето си заслужава, че има ползи за него и за другите от това“ (Фурман 2007: 55). В тясна връзка с мотивацията е емоцията, която е залегнала във всички стъпки на предложения метод.

В заключение може да се направят следните *изводи*:

1. Формирането на поведенческа компетентност при 3–7-годишните деца е актуален проблем на предучилищното образование, а овладените знания, умения и компетентности са в основата на преобразуването на поведенческите механизми в социално ориентирани норми на поведение и дейности.

2. Методът „Детски умения“ на Бен Фурман е интерактивен подход за общуване с децата и решаване на проблеми чрез заучаване на умения и има свое неоспоримо приложение в съвременната детска градина.

3. Методът е иновативен и достъпен за изпълнение не само от специалисти в областта на педагогиката и психологията, но и в семейната среда.

Методът „Детски умения“ може да намери място при работа с деца с широк кръг проблеми. Резултатите от неговото прилагане в предучилищна възраст показват, че когато дейността е значима за личността, то изпълнението е желано. Така се създават предпоставки за формиране на по-адаптивни и активни личности, способни да мотивират конкретно и адекватно поведението си, да отговорят на динамичните промени, протичащи във времето.

БЕЛЕЖКИ

¹ Наредба № 5 за предучилищното образование. ДВ: брой 46 от 17.06.2016. // *Naredba № 5 za preduchilishnoto obrazovanie. DV: broj 46 ot 17.06.2016.*

ЛИТЕРАТУРА

Димитрова, Д. (2019). Приложение на игрови и презентационни методи за оптимизиране на часовете за самоподготовка в начален училищен етап. *Научна конференция, Технически университет – Ловеч, Сб. доклади*

т. II, VII „Васил Априлов“. Габрово: TechCo–Lovech. // **Dimitrova, D. (2019)**. Prilozhenie na igrovi i prezentatsionni metodi za optimizirane na chasovete za samopodgotovka v nachalen uchilishten etap. *Nauchna konferentsia, Tehnicheski universitet – Lovech, Sb. dokladi t. II, UI „Vasil Aprilov“*. Gabrovo: TechCo–Lovech.

Конакчиева, П. (2011). Педагогически модел за възпитаване на социална и гражданска култура при ориентиране на три-петгодишните деца в света. *Педагогически алманах, XIX, 1, 152–200*. // **Konakchieva, P. (2011)**. Pedagogicheski model zavazpitavane na sotsialna i grazhdanska kultura pri orientirane na tri-petgodishnite detsa v sveta. *Pedagogicheski almanah, XIX, 1, 152–200*.

Петрова, К. (2013). Методи на педагогическа интерактивност в условията на детската градина. *Първи научен семинар на докторанти, постдокторанти и млади учени на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“*. Велико Търново: Фабер, 557–568. // **Petrova, K. (2013)**. Metodi na pedagogicheska interaktivnost v usloviyata na detskata gradina. *Parvi nauchen seminar na doktoranti, postdoktoranti i mladi ucheni na VTU „Sv. sv. Kiril i Metodiy“*. Veliko Tarnovo: Faber, 557–568.

Фурман, Б. (2007). *Методът Детски умения*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. // **Furman, B. (2007)** *Metodat Detski umeniya*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“.

Христова, Р. (2001). *Функции на дейността по избор в педагогическия процес*. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“. // **Hristova, R. (2001)**. *Funksii na deynostta po izbor v pedagogicheskiya protses*. Veliko Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.

Христова, Р. (2007). Интерактивни методи и педагогическо взаимодействие с децата от предучилищна възраст. *Педагогически алманах, XV, 1, 77–87*. // **Hristova, R. (2007)**. *Interaktivni metodi i pedagogicheskoto vzaimodeystvie s detsata ot preduchilishtna vazrast*. *Pedagogicheski almanah, XV, 1, 77–87*.